

ЕТНОС ТА МИСТЕЦТВО В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ: КОНФЕРЕНЦІЯ У ПОЗНАНІ

Галина Склярєнко

24-25 березня 2011 року в Інституті етнології та культурної антропології Польської академії наук у Познані відбулася міжнародна конференція «Твори, митці, аудиторія. Мистецтво в системі сучасної культури», в якій взяли участь науковці з різних країн Східної та Північної Європи: Чехії, Словенії, Росії, України, Польщі, Македонії, Норвегії, Литви. Досить широка за загальною програмою, головна тема конференції так чи інакше була спрямована на аналіз мистецтва як віддзеркалення національних та суспільних зрушень, як відображення тих змін у розумінні традицій, національних стереотипів, самоідентифікацій, що переживають країни та народи у сучасну глобалізаційну епоху. Адже процеси уніфікації культури, котрі, напевно, є неминучими в умовах постмедійної доби, природно все більше привертають увагу до «іншого» досвіду, до своєрідності національного та регіонального світобачення, тих особливостей сприйняття та інтерпретації «свого» та «чужого», змін у відтворенні «загального» та «локального», що й відрізняє сьогодні національні мистецтва. Подібний погляд на мистецтво — як на матеріал для культурологічних досліджень, відповідає спрямуванню сучасної гуманітаристики, тим міждисциплінарним методикам, де мистецтвознавство, етнографія, народознавство, філософія, суспільствознавство утворюють спільне проблемно-дискусійне поле культурної антропології.

В цьому плані програма конференції визначалась логічністю та послідовністю. Окремий тематичний блок доповідей об'єднувала проблема «фольклоризму», його місця та ролі у сучасних національних культурах. Про актуальні виміри «популярної культури», де знаходиться місце і для традиційного народного мистецтва і для загальноновживаних предметів міжнародного дизайну на чеському матеріалі розповідала професор А.Крісова з університету в Брно («Від народного мистецтва до поп-культури.

3		1	1. Познань. Головна ратушина площа.
4		2	2. Фасади будинків з декором сграфіто у забудові ратушиної площі домов.
5		2	3. Виступ організатора конференції, Вальдемара Куліговського, проф. Ін-ту етнології і культурної антропології Ун-ту Адама Міцкевича.
6		7	4-6. Під час заслуховування та обговорення доповідей.
			7. Учасники міжнародної конференції під час урочистого прийому.

Фото Євгена Котляра

Дослідження предметного середовища у чеській етнології 20 століття»); про сьгоднішнє бачення брендівих «польських речей» розмірковувала А.-В.Брезінська (Познань, «Made in «польська річ» — використання етнографічних мотивів традиційної культури у польському дизайні»); сувенірна продукція на етнічних засадах як віддзеркалення національних стереотипів стала матеріалом доповіді А.Квасневської з Гданського університету («Як мистецтво для туристів стало етнічною емблемою — на прикладі шаликів кашубських»); формування сучасних версій «етнічного стилю», який використовує традиційні місцеві та адаптує запозичені елементи, на матеріалі латиської культури аналізувала С.Рыжакова з Інституту етнології та антропології ім. М.Миклухо-Маклая (Москва «Традиційне ремесло, професійне мистецтво і народження «етнічного стилю»); про еволюцію традиційних мотивів у сучасному декоративному мистецтві кримських татар з показом виразного ілюстративного матеріалу розповідала доктор мистецтвознавства Н. Акчуріна-Муфтієва (Сімферополь, «Кримсько-татарські етнічні мотиви у сучасному декоративному мистецтві Криму»); фольклоризм як засіб збереження національної ідентичності в українських та мадярських спільнотах в Чехії визначили теми доповідей дослідників з Праги — М.Вежужкової («Мистецтво українських етнічних спільнот в Чеській республіці на початку 21 століття») та Я. Холаса («Традиційне народне мистецтво як збереження мадярської національної пам'яті в чеському середовищі»); використання мотивів народного мистецтва у сучасному українському дизайні привернули увагу О.Косьміної (Львів, «Український етнодизайн: проблеми і перспективи») Близькими за проблематикою були виступи Л. Лехоцької та К. Ванкової з Словенії, М. Шаркуноскої з Македонії та ін. У доповіді доктора мистецтвознавства М.Селівачова (Київ, «Народне мистецтво у 20 столітті у етнічно змішаних місцевостях (Буковина, Бессарабія, Лівий берег Дністра)») було розглянуте складне питання взаємозв'язків, взаємовпливів та моделей бачення народних традицій у неоднорідних за національним складом регіонах, що знаходяться на державних прикордоннях, а протягом історії опинялися на перетині різноспрямованих культурно-суспільних, релігійних та етнічних рухів. Окремо слід відзначити доповідь Є.Котляра (Харків, «Єврейське народне мистецтво у розписах дерев'яних синагог Східної Європи»), де були розглянуті унікальні, але втрачені у 20 столітті традиції єврейської культури, що через Холокост, секуляризацію та модернізацію європейського та, зокрема, українського єврейства не були та, напевно, і не могли бути відроджені, інтерес до них сьогодні, наголосив дослідник, має суто науковий, а поряд з цим — і ностальгічний характер, являючи собою спроби підтримувати та зберегти «зв'язок часів».

Аналіз різного досвіду засвідчив, що зміст «фольклоризму» в сучасних культурах є досить неоднозначним, його місце і роль залежить від того етапу, який переживає та чи інша країна, народ, суспільство, і якщо у сталих державах підкреслене оперті на фольклор відзначає не тільки збереження традицій, а й може утворювати певний «репресивний» або «консервативний» канон, що формує стереотипи національного бачення, то в умовах національного відродження як наслідку історичної травми (як, наприклад, у кримських татар), чи окремих національних спільнот в інонаціональному середовищі може являтися засобом самозбереження та самоідентифікації.

Одночасно з матеріалів доповідей впливало, що сьгоднішнє бачення традиційної теми «народного мистецтва», а також його зв'язку з авторськими декоративними та дизайнерськими розробками потребує суттєвого переосмислення, визначення нових методик її дослідження, аналізу ролі та місця фольклору в умовах сучасної культури та новітніх життєвих реалій.

Ряд доповідей був присвячений і самому сучасному — актуальному мистецтву та його суспільним практикам. Тим більше, що, як підкреслювала А.Станиж (Познань, «Використання культури versus метанаративи про культуру. Зустріч антропології та мистецтва»), сучасне мистецтво постає сьогодні не як самозаконна художньо-естетична діяльність, а перш за все як засіб аналізу культури, критики суспільства, а тому може служити виразним матеріалом для дослідження сучасної свідомості, суспільної психології та стану культури. І тут знову чи не найважливішою є проблема контексту у найширшому його розумінні: контексту, з яким працює сьогодні мистецтво, та контексту, в якому воно розглядається. Саме про віддзеркаленні у сучасному мистецтві однієї з болючих проблем пострадянських країн — бачення історичного минулого та політичне маніпулювання його версіями - говорила у своїй доповіді Г.Скляренко (Київ, «Ігри з історією» у сучасному українському мистецтві»), тим більше, що в Україні відмінності історико-культурного досвіду її регіонів не лише становлять суспільну проблему, а й використовуються у політичній боротьбі. В цих умовах «історична проблематика» не тільки зберігає свою актуальність у мистецтві, а й здатна переносити громадські дискусії у художньо-культурний простір, знімати їх напруту, ускладнюючи та урізноманітнюючи теми обговорень... У свою чергу доповідь А.Помечінського (Познань, «Мистецтво в новому протестному русі») аналізувала суспільно-критичні можливості мистецтва як засобу збудування громадських дискусій, наведення уваги до нагальних проблем (прикладом стало широке обговорення у Польщі плакату групи художників-анархістів, який був спрямований проти переселення некредитоспроможних громадян з їхніх осель у бараки). Нові засади залучення мистецтва до повсякденного життя у версії «вуличного мистецтва»

розглядалися у доповіді Р. Кішта-Пашроцкого «Демократична присутність мистецтва» (Познань). Велике зацікавлення отримав і виступ доктора В.Куліговського «33 метри *sacrum*. Аналіз дискусій навколо фігури Ісуса Христа Короля Світу у Свєбодзіне» (Познань), де встановлення у 2010 році у польській провінції чи не найвищої у світі статуї Сина Божого стало приводом до міркувань про роль релігійних символів у сучасній, зокрема польській, з її глибокими традиціями католицизму, культурі, пам'ятника не стільки як мистецького твору, скільки виразника певних суспільних уподобань та стереотипів, національних та культурних амбіцій...

Доповіді на конференції, що проходила у надзвичайно доброзичливій та зацікавленій атмосфері, супроводжувалися жвавими обговорюваннями, обміном думок, постановкою питань, що можуть скласти теми наступних наукових зустрічей. Конференція у Познані ще раз засвідчила необхідність постійного гуманітарного діалогу, тим більше, що у теперішніх умовах «єдиного світу» попри відмінності національних досвідів кожна з країн так чи інакше стикається із схожими проблемами, де національні ідентичності набувають нового змісту та обширів, а невинна модернізація неможлива без аналізу історичних традицій. Актуальність мистецтва розкривається тут як живий простір відображення, проблематизації та відтворення культури людства.